

THOMAS MANN LEVELEI

Thomas Mann: *Levelek*. Válogatta: Domokos Mátyás és Réz Pál. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1965.

Erika Mann — Thomas Mann leveleinek kiadója — a kínról beszél, amelyet e válogatás munkája jelentett számára, miközben hihetetlen munkabírású apja óriási levelezéséből próbált olyan köteteket összeállítani, amelyekből mintegy az író biográfiája alakul ki, amelyek legjobban jellemzik a hosszú életűnek szakszait és szituációit. Megérthetjük a kegyetlen szerkesztő kínját, hiszen a kiválogatott levelek kötetei mennyiségben akár egy életművet is kitehetnének és mégis csak töredékét jelentik annak a sok ezernyi levélnek, amelyet Thomas Mann hosszú élete során sok száz kortársának megírt, a legnagyobb nevek viselőinek éppúgy, mint olyanoknak, akiknek kiletét ma már alig lehet megállapítani.

Az Erika Mann leírta gondok sokszorosán gyötörhették a magyar Thomas Mann levelezés-kötet válogatóit, Domokos Mátyás és Réz Pált. Nekik csak mintegy 350 oldal jutott Thomas Mann életének az 1889-től 1933-ig tartó szakaszára. Kevésnek hinné az olvasó ezt a terjedelmet ahhoz, hogy akárcsak vázlatos képet is kapjon a levelek tükrében az író életútjáról, művészi fejlődéséről, a korhoz és a kortársakhoz fűződő viszonyáról. A szerkesztők azonban tiszteletreméltó önfegyelemmel megoldották ezt a feladatot. Az ügyesen válogatott levelek végigvezetnek Thomas Mann életének első felén, a szinte még gyermeki megnyilatkozások üdeségétől a meglett férfi nem egyszer tragikus gondolataiig és csalódásaiig. Látjuk az egyszerre félszeg és öntudatos ifjú szerelmest, majd a népes család fejét, a gyermekekkel — valóban nem problémátlan gyermekekkel — együtt növő apai gondot, feltárjuk a Mann-testvérek életének halálának szinte halmozott tragikumát, a két nagy fivér együtthaladását, robbanó összeütközését, majd megbékélését. Nem kis részét teszik a kötetnek az Ernst Bertramhoz írott levelek, megvilágítva egy évtizedes bizalmas barátság történetét és csúfos végét, a barát árulását és az író méltósággal viselt csalódását a számára oly keserves 1933-as esztendőben.

A személyes vonatkozásoknál nem kevésbé izgalmasak azok a levelek, amelyek Thomas Mann művészi fejlődésének fázisairól tanúskodnak, amelyek bepillantást engednek az író műhelyébe. A Budden-

brook-háztól a József-regény kezdetéig követhetjük a művek születését, az alkotás keserves munkáját, a kételyeket és aggodalmakat, majd a sikert és a siker elegáns elviselését. Mennyire tud örülni, ha a kritikus megértette szándékát, és hogyan tud elnézni egy talán magasztaló, de a lényegét meg nem látó bírálat felett! Mennyire jellemző munkamódszerének lelkiismeretességére az a szerény alaposág, amellyel a Jakob Horovitz rabbinushoz írott levelében a Józsefhez szükséges ótestamentumi nyelvi és történeti adatok felől tájékozik. Az ilyen levelekből is kiderül, hogy élete mennyire egybe fonódik művével, milyen fegyelmezett és módszeres az alkotásban, ebben az időszakban is, mint majd később az emigráció nehéz körülményei között.

Hű és megnyerő képet ad a levelezés, a szűkebb magyar válogatás is, a század első felének e nagy művészeről, a humanistáról, aki nemcsak tanúja, hanem tevékeny részese is korának. Nem egy levele állásfoglalás és a veszély növekedtén egyre határozottabb állásfoglalás az elvaduló korról szemben. És milyen tisztelettel állott meg a kis népek kultúrája és méltósága előtt a Pesti Hírlap körkérdesére válaszoló, vagy a J. Fučíkknak szóló levelében! Egész írói és emberi magatartásának hű tükré a levelezés, a végtelenül rokonszenves, bölcs szigorát sok humorrall enyhítő nagy egyéniségé, de tükré a kornak is, valaha majd gazdag forrása az irodalom- és kultúrtörténetnek.

A magyar válogatás külön érdeme, hogy lehető teljességgel összegyűjtötte Thomas Mann magyar vonatkozású és magyar címzettekhez írott leveleit, tanújaül annak az érdeklődésnek és viszonylagos tájékozottságnak, amelyet Thomas Mann Magyarországgal, a magyar néppel és a magyar kultúrával szemben tanúsított.

A kötet fordítói: Doromby Károly, Eörsi István és Réz Pál derekas munkát végeztek, hiszen Thomas Mann prózája leveleiben semmivel sem igénytelenebb, mint műveiben. Ügyesen, hasznosan összeállított jegyzetek (Doromby Károly munkája) kísérik a leveleket, csak néha vezetnek félre az olvasót túlságos tömörségükkel. Nem hiszem például, hogy Frank Wedekindet a modern drámaírás egyik legérdekesebb előfutárát csupán ez a három szó: drámaíró, színész, kabaréénekes elégségesen jellemezné.

LAY BÉLA